

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.03.045>

УДК: 338.1

JEL B15; 010

Антон Філіпенко

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ У КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЛОГІКИ

Економічна стійкість системи є одним із головних індикаторів, який характеризує її якісні та кількісні аспекти, реакцію на зовнішні та внутрішні шоки і виклики. Особливого значення набуває проблема стійкості в умовах екстремальних ситуацій (економічні і фінансові кризи, екологічні, техногенні катастрофи та стихійні природні явища: тайфуни, повені, землетруси тощо, політичні революції, військові конфлікти). Нинішня російсько-українська війна стала серйозним іспитом на предмет стійкості вітчизняної економіки, у якій у надзвичайно складних умовах забезпечується відносна макроекономічна рівновага внаслідок максимальної мобілізації внутрішніх ресурсів та дієвої іноземної допомоги. Важливим компонентом є інституційна стійкість, тобто оперативна реакція на зміну економічної ситуації органів влади і управління усіх рівнів, законодавчих установ, фінансових і банківських інституцій, зовнішньоекономічної сфери, увага до таких атрибутів інституційності, як довіра, соціальний оптимізм, ментальність, традиції, звички тощо. В узагальненому вигляді на теоретичному рівні інституційну стійкість розглянуто в статті в контексті інституційної логіки в трьох іпостасях на мікро-, макро- та геоелементному рівнях. В інституційналізмі, у тому числі в економічній теорії, переважає традиційна, формальна логіка, яка користується головним чином природною (науковою) мовою. Свідомо чи інтуїтивно беруться до уваги основні закони логіки: тотожності, суперечності, виключного третього, достатньої підстави. Логіка еволюціонізму вважається основою інституційної логіки, яка дає загальне уявлення про зміни всіх компонентів інституційного середовища. В інституційній економічній теорії проглядаються два рівні інституційної логіки: макрорівень (Веблен і стара американська школа, Норт) і мікрорівень (Коуз, Вільямсон та ін.). У публікаціях останньої чверті XX ст. аналізується також логіка глобального (мега) рівня. Основою логічної побудови інституційної логіки в економічній теорії є еволюціонізм. Узагальнюючими показниками, які синтезують різні підходи інституційної логіки щодо економічної стійкості, є інституційна логіка стійкості (ІЛС) та логічний індекс стійкості (ЛІС).

Інституційна логіка мікрорівня започаткована Р. Коузом, продовжена О. Вільямсоном та ін. Логіка трансакційних витрат Р. Коуза сформульована в двох тео-

---

Філіпенко Антон Сергійович (anton_filipenko@ukr.net), д-р екон. наук, проф.; професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8458-2770>

Цитування: Філіпенко А. С. Економічна стійкість у контексті інституційної логіки. Економічна теорія. 2022. № 3. С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.03.045>

© А. Філіпенко, 2022

ISSN 1811-3141. Економічна теорія. 2022. № 3: 45–56

ремах: щодо нульових витрат, власності і економічних результатів та принципу інтерналізації. Друга теорема отримала назву "порівняльна логіка економічної організації". За критичного відношення щодо обох теорем Коуза, вони залишаються базовими конструкціями стійкості мікрорівня.

Серед показників і критеріїв економічної стійкості макrorівня провідного значення набувають монетарні складники, які за умов вільного ринку подають своєрідні попереджувальні сигнали економічній системі в цілому. Особливістю цього підходу стала трансформація монетарного складника в систему "грошово-фінансового аналізу". Зазначене віддзеркалює принципові якісні зміни останніх десятиліть щодо структури економіки, в якій фінансова підсистема набуває домінуючого (ключового) значення, впливаючи на агреговані макроекономічні показники: зростання, інфляцію, зайнятність тощо.

Глобалізацію, тобто мегарівень, її економічну стійкість, неминучість і незворотність характеризують три детерміністичні логіки: технічна (технологічна), економічна та політична.

Ключові слова: логіка, інституціоналізм, стійкість, еволюціонізм, мікрорівень, макrorівень, мегарівень, політична логіка, факторна логіка

ECONOMIC RESILIENCE IN THE CONTEXT OF INSTITUTIONAL LOGIC

Anton Filipenko (anton_filipenko@ukr.net). Doctor of Economics, Prof.; Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv. ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8458-2770>.

Economic resilience of the system is one of the main indicators that characterizes its qualitative and quantitative aspects, response to external and internal shocks and challenges. The problem of resilience becomes especially important in extreme situations (economic and financial crises, ecological and natural disasters: typhoons, floods, earthquakes, etc., political revolutions, military conflicts). The current Russian-Ukrainian war has become a serious test of the stability of the domestic economy, in which relative macroeconomic balance is ensured in extremely difficult conditions due to the maximum mobilization of domestic resources and effective foreign aid. An important component is institutional stability, i.e. operational response to changes in the economic situation of authorities and management at all levels, legislative institutions, financial and banking institutions, foreign economic sphere, attention to such attributes of institutionalism as trust, social optimism, mentality, traditions, habits, etc. In a generalized form, at the theoretical level, institutional sustainability is proposed to be considered in the article in the context of institutional logic in three hypostasises at the micro-, macro-, and geo-economic levels. Institutionalism, including economic theory, is dominated by traditional, formal logic, which mainly uses natural (scientific) language. Consciously or intuitively, the main laws of logic are taken into account: identity, contradiction, the Law of Exclusion, sufficient reason. The logic of evolutionism is considered the basis of institutional logic, which provides a general idea of changes in all components of the institutional environment. In the institutional economic theory, two levels of institutional logic are visible: the macro level (Veblen and the old American school, North) and the micro level (Coase, Williamson, etc.). In the publications of the last quarter of the 20th century the logic of the global (mega) level is also analyzed. Evolutionism is the basis of the logical construction of institutional logic in economic theory. Generalizing indicators that synthesize different approaches of institutional logic regarding economic sustainability are the institutional logic of sustainability (ILS) and the logical index of sustainability (LIS). Institutional logic of the micro- level was initiated by R. Coase, continued by O. Williamson and others. The logic of transaction costs of R. Coase is formulated in two theorems: regarding zero costs, ownership and economic results, and the principle of internalization. The second theorem was called "comparative logic of economic organization". In critical relation to both of Coase's theorems, they remain basic constructs of micro-level resilience. Among the indicators and criteria of macro-level economic resilience, monetary components are of leading importance, which, under the conditions of a free market, provide a kind of warning signals to the economic system as a whole. A feature of this approach was the

transformation of the monetary component into a system of "monetary and financial analysis". This reflects fundamental qualitative changes in recent decades regarding the structure of the economy, in which the financial subsystem acquires dominant (key) importance, affecting aggregated macroeconomic indicators: growth, inflation, employment, etc. Globalization, that is, the mega-level, its economic resilience, inevitability and irreversibility are characterized by three deterministic logics: technical (technological), economic and political.

Keywords: logic, institutionalism, resilience, evolutionism, micro-level, macro-level, mega-level, political logic, factor logic.

1. Логічні передумови аналізу економічної стійкості

Економічна стійкість, рівноважність економічних систем – багатовимірне, складне поняття, яке має, зокрема, й логічне пояснення. Інституційна логіка, яка значною мірою базується на парадигмі еволюціонізму, дає змогу виявити логічні закономірності, пов'язані з відхиленнями від рівноваги, порушенням стійкості економічних систем різного рівня внаслідок внутрішніх і зовнішніх шоків тощо.

В інституціоналізмі, у тому числі в економічній теорії, переважає традиційна, формальна логіка, яка користується головним чином природною (науковою) мовою. Свідомо чи інтуїтивно беруться до уваги основні закони логіки: тотожності, суперечності, виключного третього, достатньої підстави.

Логіка еволюціонізму вважається основою інституційної логіки, яка дає загальне уявлення про зміни всіх компонентів інституційного середовища. В інституційній економічній теорії проглядаються два рівні інституційної логіки: макрорівень (Веблен і стара американська школа, Норт) і мікрорівень (Коуз, Вільямсон та ін.). У публікаціях останньої чверті ХХ ст. аналізується також логіка глобального (мега) рівня (McGrew, 2011. Р. 294- 297). Т. Веблен використовував еволюційну логіку Ч. Дарвіна, зазначаючи, зокрема, що боротьба за виживання має відбуватися у формі кооперації, яку свого часу обґрунтував Е. Дюркгейм. Власне інституції, за Вебленом, створюються внаслідок селективних та адаптивних процесів, відбору ефективних форм на основі наслідування природної схильності до ощадливості, яку Веблен називає фундаментальним принципом, коріння якого сягають логіки В. Оккама та А. Сміта. "Але хоч би що створювало працьовитість, - писав Сміт, - капітал усе ж ніколи не міг би зростати, якби ощадливість не заощаджувала й не накопичувала" (Сміт, 2001. С. 207). У такому значенні ощадливість набуває статусу логічного атомізму за Б. Расселом та Л. Вітгенштайном (Beaneu, 2017. Р. 42). Р. Карнап і В. Квайн у логічній інтерпретації називають це принципом мінімізації, що перегукується з відомими тезами В. Оккама, Р. Авенаріуса, Г. Сковороди. Принцип ощадливості, мінімізації витрат є загальноновизнаним і в процесі забезпечення стійкості економічних систем різного рівня, підкреслюючи процес їхнього поступального розвитку, набуття нових якісних рис.

Яскравим представником сучасного інституціоналізму є Д. Норт, логіка якого, як він сам зазначає, так само як і логіка Т. Веблена і

А. Маршалла, базується на еволюційному вченні Ч. Дарвіна. У загальній логіці процесу суспільної динаміки Норт виділяє три компоненти: по-перше, кількість і якість населення; по-друге, обсяг знань, яким він віддає пріоритет; по-третє, інституційну будівлю, в якій закладена система стимулів людської діяльності. Загальна доктрина економічних змін за Нортом включає в себе теоретичні підвалини демографічного розвитку, нагромадження знань та інституційних трансформацій, які можуть виступати як урівноважувальними, стабілізуючими чинниками економічної системи, так і навпаки (Норт, 2010. С. 102, 167). У вітчизняній економічній літературі проблемам інституціоналізму присвячені праці Т. Гайдай, А. Гриценка, В. Дементьева, В. Липова, О. Носової, Б. Одягайла, А. Ткача, В. Якубенка, О. Яременка та ін. Новітні розвідки в контексті економічної стійкості відображені в фундаментальній доповіді Національної академії наук України (*Національна доповідь...*, 2002). Проблеми поліпшення інституційної спроможності держави, використання інституційних механізмів та чинників стабілізації вітчизняної економіки глибоко розкриті в роботі (*Загальний механізм...*, 2002). Отже, можна коротко узагальнити щодо логічних передумов інституціоналізму в економіці та в економічній стійкості зокрема. По-перше, основою логічної побудови інституціональної логіки в економічній теорії є еволюціонізм. По-друге, існує певний поділ логічних вимірів на макро- та мікрорівень. По-третє, зазначене описує й пояснює повну картину економічної реальності, що відрізняє інституціоналізм від неокласики, посткейнсіанства, інших наукових шкіл.

2. Інституційна логіка мікрорівня

Інституційна логіка мікрорівня започаткована Р. Коузом, продовжена О. Вільямсоном та ін. Водночас історія економічної думки засвідчує, що Дж. Коммонс вважав трансакцію базовою одиницею аналізу. Логіка трансакційних витрат Р. Коуза сформульована в двох теоремах: щодо нульових витрат, власності і економічних результатів та принципу інтерналізації. Друга теорема отримала мала назву "порівняльна логіка економічної організації". За критичного відношення щодо обох теорем Коуза, вони залишаються базовими конструкціями стійкості мікрорівня.

О. Вільямсон дослідив логіку економічної організації у п'ятивимірному діапазоні на основі порівняльних договірних умов. 1. Визначення ключових позицій, за яких трансакції змінюються. 2. Опис кластерів показників, які визначають альтернативні методи управління, в яких взаємодіють ринки і корпорації 3. Об'єднання цих частин для висунання ефективної гіпотези. 4. Прогноз має базуватися на емпіричних тестах 5. Результати публічної політики мають бути дієвими (Williamson, 1988. Р. 65-93).

Логічне поєднання, синтез різноякісних показників і параметрів уможливорює забезпечення стійкості економічної організації під час різноманітних флуктуацій і біфуркацій.

У Р. Нельсона і С. Вінтера базовою категорією є рутинна, яка, за їхнім твердженням, "відіграє таку саму роль, що й гени в біологічній еволюційній

теорії" (Нельсон, Вінтер, 2002. С. 35). Вони виділяють три класи рутин: функціональні, динамічні та модифіковані (трансформаційні), логіка яких аналогічна процесам природного відбору в біології, за якою системи, що відповідають критеріям стійкості, утверджуються в природньому та соціальному середовищах.

Економічну стійкість інституцій можна проілюструвати на прикладі відомої фірми ІКЕА. Вона проявляється в збалансованому зростанні фірми, у позитивних соціальних наслідках діяльності, у захисті довкілля та ін., що зумовлює достатній рівень стійкості під час як локальних, так і глобальних флуктуацій і турбуленцій.

У літературі (Hestad, Tåbara, Thornton, 2020) такого характеру інституції отримали назву стійко орієнтовані гібридні організації (СОГО). На відміну від традиційних підприємств, які керуються однією логікою, як правило, комерційною, ринковою логікою, соціальні і екологічні заклади використовують дві логіки – соціально-комерційну чи довкільно-комерційну. Відмінністю СОГО є об'єднання комерційної, соціальної і довкільної логік. Крім того, розрізняють комерційну логіку і логіку стійкості, які доповнюють одна одну (Bravo, Villacrés, Silva, 8 July 2021).

3. Макрорівень економічної стійкості

Серед показників і критеріїв економічної стійкості макрорівня провідного значення набувають монетарні складники, які за умов вільного ринку подають своєрідні попереджувальні сигнали економічній системі в цілому. Спроби поєднання економічного і монетарного складників у діяльності Європейського центрального банку, за визначенням відомого фахівця Ч. Віплоша, отримали назву "логіка двох стовпів аналізу" (Wyplosz, 2021). Вона полягала в тому, що кожен рівень окремо надавав інформацію про змінні, які цікавлять центральний банк. При цьому відбувалося певне протиставлення таргетування інфляції та монетарного агрегатного таргетування. Нова стратегія монетарної стійкості бере за основу поняття загальної рівноваги, яке спирається на інтегровану структуру аналізу.

Іншою особливістю нового підходу стала трансформація монетарного складника в систему "грошово-фінансового аналізу". Зазначене віддзеркалює принципові якісні зміни останніх десятиліть щодо структури економіки, в якій фінансова підсистема набуває домінуючого (ключового) значення, впливаючи на агреговані макроекономічні показники: зростання, інфляцію, зайнятість тощо. У теоретичному відношенні тут проявляються окремі елементи нового макроекономічного консенсусу між новими неокласиками та новими кейнсіанцями, який було задекларовано на початку ХХІ ст. (Taylor, 2011. Р. 69- 71). Таким чином, логіка "двох стовпів" була інтегрована в загальну рівноважну систему аналізу, яка широко використовується в інших підрозділах економічних досліджень.

У широкому значенні багаторівнева економічна стійкість базується на поєднанні ринкових і корпоративних (бізнес-логіка), державних (регулююча логіка), професійних (логіка прозорості) та громадських (логіка від-

повідальності). Така інституційна гетерогенність (варіації в логіці) відображає різноманітність мотивацій, формує синергію стійкості та знаходить своє втілення в інституційній логіці стійкості¹.

Узагальнюючими показниками, які синтезують різні підходи інституційної логіки щодо економічної стійкості, є інституційна логіка стійкості (ІЛС) та логічний індекс стійкості (ЛІС). Інституційна логіка як система претендує на статус метатеорії, яка інтегрує індивідуальні, організаційні та інституційні підсистеми. Вона синтезує матеріальні практики (онтологія натуралізму) та символічні конструкції (онтологія конструктивізму), які становлять базові принципи інституційного порядку. Іншими словами, інституційна логіка являє собою "історичні моделі матеріальних практик, припущень, цінностей, вірувань і правил, сконструйованих суспільно". Такий погляд допомагає індивідам (а) виробляти і відтворювати свої життєві ресурси, (б) організувати час і простір і (в) створювати сенс для своєї соціальної реальності². Стійкість інтегрує сферу інституційної логіки, ґрунтуючись на її визнанні як щоденної соціально-матеріальної практики, яка виникає, продовжує та модифікується у щоденних взаємодіях між людиною та зовнішнім оточенням. Таким чином, стійкість виникає і відроджується рекурсивно, в результаті дій і намірів, соціально сконструйованих соціальними агентами. Інституційна логіка стійкості – це результат дій, розроблених та інституціалізованих організаціями, які покращують стійкість цієї організаційної сфери. З іншого боку, логіка стійкості вважається домінантною в системі інституційної логіки. Одним із прикладів такої стійкості називають шерингову економіку або економіку спільного використання.

Інституційна логіка стійкості включає в себе шість основних елементів: корпоративне управління, стратегію та організацію, операції (транзакції) та ланцюг постачання, бізнес-планування та фінансовий кошторис, комерційні функції, підтримуючі функції (рисунок).

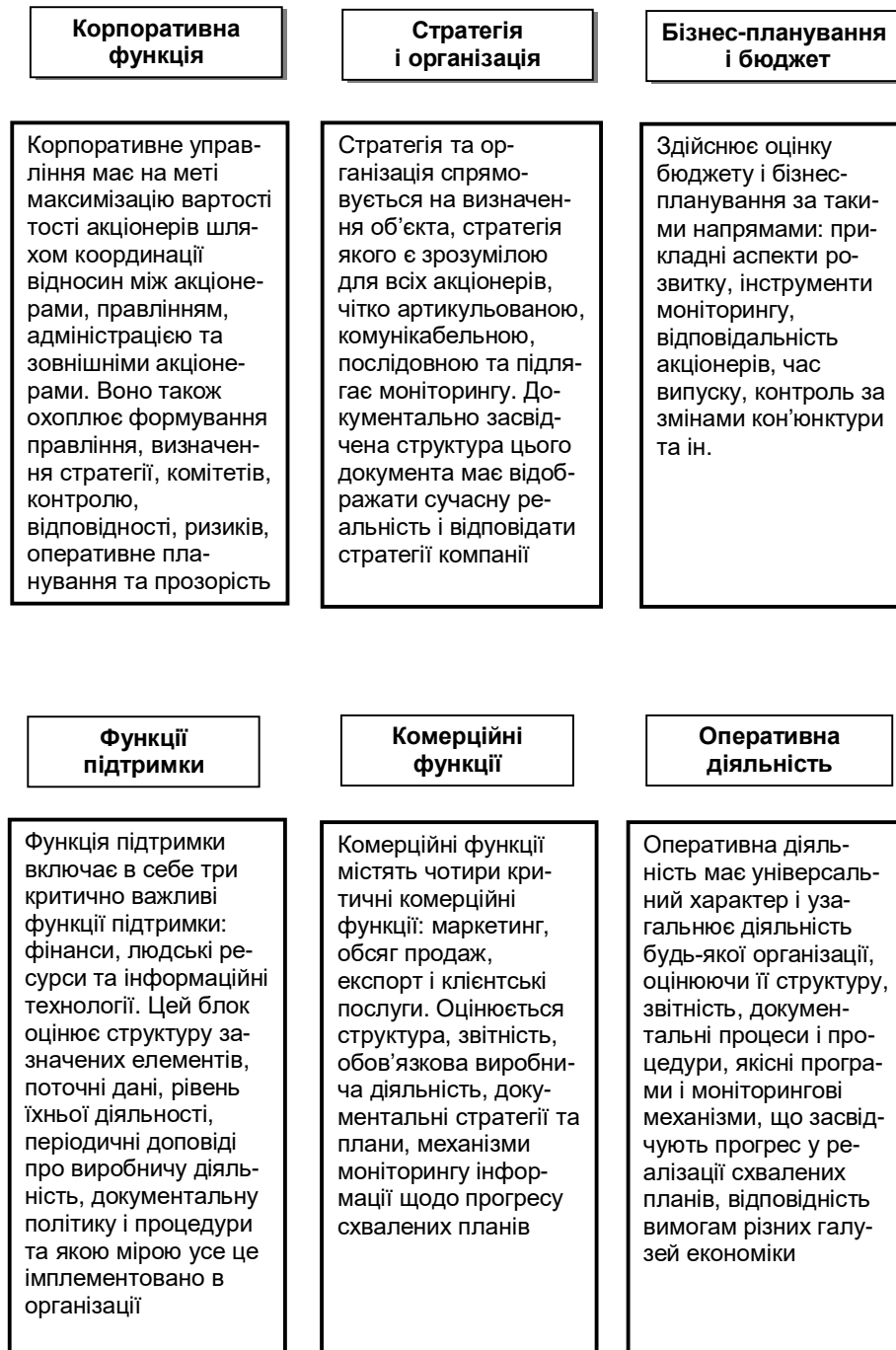
Зокрема, логічний індекс стійкості вимірює стійкість будь-якої інституції у різних галузях та на різних ринках, дозволяє здійснювати статистичні спостереження, висновки та узагальнення. Щорічний моніторинг ЛІС спрямовується на виявлення динаміки процесу стійкості, внесення необхідних коректив до маркетингової, бюджетної та інших стратегій організації. Інституційна логіка доволі широко оперує поняттям *факторна логіка*³.

У класичних та неокласичних теоріях міжнародної торгівлі базовими елементами є два визначальні фактори виробництва – капітал і праця. Їхні співвідношення всередині країни та між державами визначають рівень факторозабезпеченості, факторонасиченості чи фактороінтенсивності країн,

¹ *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. Vol. 34. Issue 5. 2021. URL: <https://www.emerald.com/insight/publication/issn/0951-3574>

² *Sharing Economy and Sustainability Logic: Analyzing the Use of Shared Bikes: BAR – Brazilian Administration Review*, Vol. 15, Issue 3. 2018. P. 4.

³ *Economic resilience and trade. World trade report 2021*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr21_e/00_wtr21_e.pdf; *Economic Resilience is the New Normal? World Trade Organization*. https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/economic_resilience_040321_e.htm

Рисунок. Основні елементи інституційної логіки

Джерело: створено на основі: [Bravo V. L., Villacrés M. J., Silva M. E. \(8 July 2021\). Supply Chain Management](#). URL: G:/Analysing%20competing%20logics%20towards%20sustainable%20supplier%20management%20_%20Emerald%20Insight.html

що зрештою зумовлює як взаємовигідну торгівлю, так і використання у цій сфері абсолютних і порівняльних переваг. Окрема позиція стосується робочої сили в контексті міжнародної міграції. Тут використовуються декілька видів логік. Наприклад, логіка функціонування передбачає використання високоосвіченої робочої сили мігрантів на високотехнологічних підприємствах, що залучають венчурний капітал, чи на вузькоспеціалізованих інноваційних закладах малого і середнього бізнесу. Взаємодія мігрантів із місцевим персоналом відбувається на основі логіки взаємодоповнюваності. Це означає, з одного боку, розширення кооперації, поглиблення поділу праці задля отримання синергійного ефекту в рамках названої інституції. З іншого боку, внаслідок рееміграції інженери та інші фахівці можуть використати зарубіжний досвід для впровадження у власній країні.

У макроекономічному вимірі міжнародні міграційні процеси характеризуються під кутом зору функціональної та політичної логіки. Суть функціональної логіки зводиться до того, якою мірою імміграція зміцнює або підриває фіскальну стійкість соціальної держави. З цією метою на державному та муніципальному рівнях постають проблеми глибшої інтеграції мігрантів у національне середовище, їхньої інкорпорації в суспільство, збільшення впливу трудової мобільності на розвиток, консолідації ринку праці, нагромадження людського капіталу, посилення соціальних зв'язків тощо. Зазначене в кінцевому підсумку сприятиме в тому числі фіскальній консолідації на відповідних рівнях та підвищенню соціально-економічної стійкості. Головним джерелом фіскальної стійкості країн еміграції є грошові перекази мігрантів, які, з одного боку, безпосередньо поповнюють державний бюджет у вигляді різноманітних відрахувань, допомагають нарощувати валютні резерви центральних банків. З іншого боку, грошові перекази мігрантів використовуються у вигляді інвестицій переважно у розвиток малого, середнього та сімейного бізнесу, що справляє позитивний вплив на економічну стійкість, особливо на локальному рівні. Так, за попередніми оцінками, обсяг грошових переказів мігрантів у 2021 році становив 589 млрд дол. США, що на 7,3% більше, ніж у 2020 році. Зазначені кошти втричі перевищують обсяг офіційної допомоги розвитку (за винятком Китаю) та на 50% обсяг прямих іноземних інвестицій, що надходять до цієї групи країн⁴.

Політична логіка здебільшого зосереджується на тому, як імміграція може вплинути на підтримку добробуту та перерозподіл. Ідеться про гетерогенні програми, сегментовані соціально та етнічно, що подекуди суперечить завданням функціональної логіки.

У сфері міграційної політики виділяють *логіку закритості* та *логіку відкритості* щодо умов, механізмів, правил переміщення робочої сили через кордони (Afonso, Devitt, 2016). В історичному плані логіка відкритості переважала на перших етапах великих міграційних хвиль XVIII- XIX століть. У XX столітті, особливо в другій половині, відчутніше стала проявлятися логіка закритості, за винятком переміщень людських ресурсів всередині інтеграційних об'єднань, що поглибило існуючу асиметрію між рухом

⁴ <https://blogs.worldbank.org/peoplemove/global-remittance-flows-2021-year-recovery-and-surprises>

товарів і послуг у світовому господарстві і рухом робочої сили. Таким чином, факторна логіка зумовлює певну теоретичну та прикладну стійкість важливих підсистем міжнародних економічних відносин.

Непересічне значення для аналізу стійкості світогосподарських процесів має логіка конкуренції. Як показує досвід, на цьому історичному етапі відбувається трансформація традиційної логіки суперництва з вагомим акцентом на логіці стійкості. Логіка конкуренції змінилася – від передбачуваної гри зі стабільними пропозиціями до складної динамічної системи. Класичні моделі конкуренції припускають, що окремі компанії виробляють подібні продукти і конкурують у межах окремих галузей. На сьогодні межі галузі значною мірою розмиваються. Термін служби продуктів і компаній скорочується, спостерігається висока економічна та політична конкурентна невизначеність.

У фаховій літературі називають п'ять нових імперативів конкуренції, які набувають вирішального значення для багатьох компаній:

- підвищення рівня організаційного навчання;
- використання мультинаціональних екосистем;
- урахування як фізичного, так і цифрового світу;
- креативність та продукування нових ідей;
- досягнення стійкості в умовах невизначеності (*Kimura, Reeyes, Whitaker, March 22, 2019*).

Проявляються ранні ознаки "гібридної" конкуренції на фізико-цифровому перетині. Цифрові гіганти переходять у фізичні сектори: наприклад, Amazon відкрив нові роздрібні магазини на додаток до придбання Whole Foods Market, тоді як Google започаткувала автомобільну і транспортну діяльність через свою дочірню компанію Waymo. Тим часом діючі компанії теж домагаються цифровізації. Наприклад, John Deere інвестував значні кошти в технологію штучного інтелекту, використовуючи дані для здійснення оновлень свого обладнання або формування пропозицій користувачам.

4. Глобальні виміри економічної стійкості

Глобалізацію, тобто мегарівень, її економічну стійкість, неминучість і незворотність характеризують три детерміністичні логіки: *технічна* (технологічна), *економічна та політична*. Технічна створює передумови для глобальних комунікацій, переміщення між країнами, регіонами і континентами товарів, капіталів, робочої сили, фінансових й інтелектуальних ресурсів із небаченою досі швидкістю та масштабами. За рахунок інформаційних технологій відбувається "стиснення" простору і часу, глобальна економіка працює за логікою інформаційної епохи.

Економічна логіка трактується, з одного боку, як логіка ринку, його динаміка (неокласика), з іншого боку, як імператив капіталізму (марксизм). Згідно з неокласичною чи ортодоксальною науковою школою, економічна глобалізація є прямим наслідком недосконалої ринкової конкуренції, отримання на глобальному ринку конкурентних і стратегічних переваг, формування транснаціонального виробництва, синхронізації бізнес-циклів тощо. Отже, ця концепція стверджує, що економічна логіка відображає намагання

досягти прибутку, багатства і високих ринкових позицій у процесі розгортання глобальної економічної інтеграції та розміщення чи розподілу економічної діяльності. Марксистська доктрина вбачає логіку економічної глобалізації в експансіоністській та загальній логіці сучасного капіталізму. Експансіоністська логіка є продуктом структурної суперечності капіталізму – тенденції до надвиробництва, з одного боку, та зубожіння найманих працівників – з іншого. Локомотивом економічної глобалізації є корпоративний сектор з новими ринками, дешевою робочою силою та новими джерелами отримання прибутку. Таким чином, економічна логіка глобалізації детермінована як динамікою ринку, так і динамікою сучасного капіталізму.

Політична логіка економічної глобалізації включає в себе ідеї, інтереси та інститути. Сучасний етап економічної глобалізації, її політична логіка пов'язується з радикальними політичними змінами на теренах колишнього СРСР, Югославії, в країнах Східної Європи, з економічними реформам в Китаї та ін. Запровадження принципів Вашингтонського і Пекінського консенсусів надало відчутний поштовх економічній глобалізації в контексті кількісних параметрів (торгівлі, фінансах, інвестиції, міграції робочої сили). З іншого боку, на руїнах колишньої радянської імперії сформувалися авторитарні, диктаторські режими, політика яких різко контрастує з логікою всесвітньо-історичного процесу. Війна, розв'язана Росією проти України, не тільки нанесе нашій країні величезних людських і матеріальних втрат, а й посилить деглобалізаційні процеси, насамперед, у плані продовольчої безпеки, скорочення обсягів на світовому ринку інвестиційних і фінансових ресурсів тощо. У цілому ж політична логіка економічної глобалізації "є продуктом політичної ідеології, національної і міжнародної публічної політики, інтересів і взаємодії між державами, глобальних інститутів національних і транснаціональних соціальних сил" (McGrew, 2011. P. 297).

Висновки

Таким чином, інституційна логіка дозволяє виявити певні логічні закономірності і тенденції економічної стійкості на мікро-, макро- і мегарівнях. Логічні основи мікрорівня сформульовані в роботах Р. Коуза, О. Вільямсона, інших представників інституціоналізму і стосуються окремих підприємств, організацій, корпорацій. Логіка стійкості макрорівня знайшла відображення в дослідженнях американської наукової школи (Т. Веблена, Д. Норта, Р. Нельсона, С. Вінтера), які робили наголос на економічній стійкості в умовах невідзначеності в еволюційному процесі технологічних й економічних змін і флуктуацій. Крім того, останнім часом серед показників і критеріїв економічної стійкості макрорівня провідного значення набувають монетарні складники. Особливістю цього підходу стала трансформація монетарного складника в систему "грошово-фінансового аналізу". Зазначене віддзеркалює принципові якісні зміни останніх десятиліть щодо структури економіки, в якій фінансова підсистема набуває домінуючого (ключового) значення, впливаючи на агреговані макроекономічні показники: зростання, інфляцію, зайнятість тощо. Мегарівень стійкості пов'язують, насамперед, із пошуком логічних засад економічної глобалізації (А. Макгрев, Л. Талані), виділяючи при цьому тех-

нологічну, економічну і політичну логіки. Так, технічна створює передумови для глобальних комунікацій, переміщення між країнами, регіонами і континентами товарів, капіталів, робочої сили, фінансових й інтелектуальних ресурсів із небаченими досі швидкістю та масштабами. Економічна логіка глобалізації детермінована як динамікою ринку, так і динамікою сучасного капіталізму. Політична логіка економічної глобалізації включає в себе ідеї, інтереси та інститути національного, георегіонального (інтеграційні угруповання) та глобального рівнів.

Література

1. Гесць В. М., Гриценко А. А. (ред.) (2022). Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України. НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chnnyky-stabilizacii.pdf>
2. Національна доповідь "Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз". (2022). URL: <https://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9206>
3. Нельсон Р. Р., Уинтер С. Дж. (2002). Эволюционная теория экономических изменений. Москва: Дело.
4. Норт. Д. (2010). Понимание процесса экономических изменений. Москва: Изд. дом Гос. ун-та — Высш. шк. экономики.
5. Сміт А. (2001). Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ: Port-Royal.
6. Філіпенко А. С. Економічний світ: логіка. *Економічна теорія*. 2021. No 4. С. 95-112. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.095>
7. Філіпенко А. С. Цифрова економіка: теоретико-прикладний аспект. *Економічна теорія*. 2020. No2. С. 54–66. <https://doi.org/10.15407/etet2020.02.054>
8. Afonso A., Devitt C. (2016). Comparative Political Economy and International Migration. *Socio-Economic Review*. URL: <http://ser.oxfordjournals.org/content/early/2016/09/15/ser.mww026.abstract>
9. Beaney M. (2017). *Analytic philosophy. A Very short introduction*. Oxford University Press.
10. Bravo V. L., Villacrés M. J., Silva M.E. (8 July 2021). *Supply Chain Management*. URL: G:/Analysing%20competing%20logics%20towards%20sustainable%20supplier%20management%20_%20Emerald%20Insight.html
11. Hestad D., Tabara D. J., Thornton T. F. (2020). The three logics of sustainability-oriented hybrid organisations: a multi-disciplinary review. *Sustainability Science*, Vol. 166. URL: <https://www.googletagmanager.com/ns.html>
12. Kimura R., Reeyes M. and Whitaker K. (March 22, 2019). The New Logic of Competition. URL: G:/New%20Logic%20of%20Competition%20_%20BCG.html
13. McGrew A. (2011). *The Logics of Economic Globalization in: Global Political Economy / J. Ravenhill (ed.). Oxford University Press.*
14. Rechene S. T. Silva M. E., Campos S. A. P. (2018). Sharing Economy and Sustainability Logic: Analyzing the Use of Shared Bikes: *BAR – Brazilian Administration Review*. Vol. 15, Issue 3. P. 4.
15. Taylor Chr. (2011). *A Macroeconomic Regime for the 21-st Century. Towards a New Economic Order*. London & New York.
16. Williamson O. I. (1988). The Logic of Economic Organization. *Journal of Law, Economics & Organization*. Vol. 4. No. 1.
17. Wyplosc Ch. (2021). The ECB's New Definition of Price Stability: Better but Short of Specifics. *Monetary Dialogue Papers*, November. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/695473/IPOL_IDA\(2021\)695473_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/695473/IPOL_IDA(2021)695473_EN.pdf)

Надходження до редакції 12 вересня 2022 р.

Прорецензовано 18 вересня 2022 р.

Підписано до друку 30 вересня 2022 р.

References

1. Heyets, V. M. and Acad. Grytsenko A. A. (Eds.) (2022). General mechanism and factors of stabilization of socio-economic development of Ukraine. Institute of Economics and Forecasting, NAS of Ukraine. Kyiv. Retrieved from <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyi-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf> [in Ukrainian].
2. National report "National resilience of Ukraine: a strategy for responding to challenges and anticipating hybrid threats." (2022). Retrieved from <https://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9206/> [in Ukrainian].
3. Nelson, R. R., Winter S. G. (2002). Evolutionary theory of economic changes. Moscow: Delo [in Russian].
4. North, D. (2010). Understanding the process of economic change. Moscow: Izd. dom Gos. un-ta — Vyssh. shk. Jekonomiki [in Russian].
5. Smith, A. (2001). The welfare of nations. An Inquiry into the Nature and Causes of the Welfare of Nations. Kyiv: Port-Royal [in Ukrainian].
6. Afonso A., Devitt C. (2016). Comparative Political Economy and International Migration. Socio-Economic Review. Retrieved from <http://ser.oxfordjournals.org/content/early/2016/09/15/ser.mww026.abstract>; <https://doi.org/10.1093/ser/mww026>
7. Beaney M. (2017). Analytic philosophy. A Very short introduction. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198778028.001.0001>
8. Bravo V. L., Villacrés M. J., Silva M.E. (8 July 2021). *Supply Chain Management*. Retrieved from G:/Analysing%20competing%20logics%20towards%20sustainable%20supplier%20management%20_%20Emerald%20Insight.html
9. Hestad D., Tabara D. J., Thornton T. F. (2020). The three logics of sustainability-oriented hybrid organisations: a multi-disciplinary review. *Sustainability Science*, 16, 647–661. <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00883-x>
10. Kimura R., Reeyes M. and Whitaker K. (March 22, 2019). The New Logic of Competition. Retrieved from G:/New%20Logic%20of%20Competition%20_%20BCG.html/
11. McGrew A. (2011). *The Logics of Economic Globalization in: Global Political Economy*. Oxford University Press.
12. Rechene S. T. Silva M. E., Campos S. A. P. (2018). Sharing Economy and Sustainability Logic: Analyzing the Use of Shared Bikes: *BAR – Brazilian Administration Review*, 15 (3): 4. <https://doi.org/10.1590/1807-7692bar2018180026>
13. Taylor Chr. (2011). A Macroeconomic Regime for the 21-st Century. Towards a New Economic Order. London & New York. <https://doi.org/10.4324/9780203830635>
14. Filipenko A. (2021). Economic world: logic. *Ekon. teor. – Economic theory*, 4: 95-112. Retrieved from http://etet.org.ua/docs/ET_21_4_95_uk.pdf/ DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.095>
15. Filipenko A. (2020). Digital economy: theoretical and applied aspect. *Ekon. teor. – Economic theory*, 2: 54-66. http://etet.org.ua/docs/ET_20_2_54_uk.pdf/ <https://doi.org/10.15407/etet2020.02.054>
16. Williamson O. I. (1988). The Logic of Economic Organization. *Journal of Law, Economics & Organization*, 4, 1.
17. Wyplosz Ch. (2021). The ECB's New Definition of Price Stability: Better but Short of Specifics. Monetary Dialogue Papers, November. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/695473/IPOL_IDA\(2021\)695473_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/695473/IPOL_IDA(2021)695473_EN.pdf)

Received on September 12, 2022.

Reviewed on September 18, 2022.

Signed before printing September 30, 2022